

TARBIYANING UMUMIY METODLARI

Yunusaliyeva Parizoda Azizbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti jismoniy

madaniyat yonalishi talabasi

parizodayunusaliyeva@gmail.com

ADPI Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Ibragimova Xurshida Xusanbayevna

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tarbiya metodlari, ularning maqsad va vazifalari, tamoyillari hamda xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarni jamoaga uyushtirish va jamoada shakllantirish darajalari haqida ilmiy tahlillar berilgan. Maqolada tarbiyaning samaradorligini oshirishga qaratilgan metodlar mazmunan ochib beriladi.

Tayanch so'zlar: tarbiya metodlari, rag'batlantirish va jazolash metodlari, ijtimoiy ongni shakllantirish metodlari.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются методы воспитания, их цели и задачи, принципы и особенности. Также анализируются уровни организации и формирования учащихся как коллектива. В статье раскрывается содержание методов, направленных на повышение эффективности воспитательного процесса.

Ключевые слова: методы воспитания, методы поощрения и наказания, методы формирования общественного сознания.

ABSTRACT

This article examines educational methods, their aims, tasks, principles, and characteristics. It also provides an analysis of the stages of organizing students as a collective and developing their group cohesion. The article highlights methods aimed at improving the effectiveness of the educational process.

Keywords: educational methods, methods of encouragement and discipline, methods of shaping social consciousness.

Kirish

Tarbiya jarayoni — shaxsning ma'naviy, axloqiy, intellektual va ijtimoiy jihatdan kamol topishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan murakkab va izchil pedagogik jarayondir. Tarbiya o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishni, uni jamiyatga moslashgan, ongli, mustaqil fikrlay oladigan, yuksak axloqiy fazilatlariga ega inson qilib voyaga yetkazishni nazarda tutadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun pedagog turli metodlardan foydalanadi va bu metodlar bola faoliyatiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatishga qaratilgan bo'ladi.

Tarbiya metodlari — bu tarbiyachining o'quvchi shaxsiga maqsadga yo'naltirilgan ta'sir ko'rsatish yo'llari, tarbiyaviy ta'sir vositalari hamda tarbiyaviy jarayonning mazmunini amalga oshiruvchi pedagogik usullardir. Ular o'quvchilarda ijobiy sifatlarni shakllantirish, ularni intizomga o'rgatish, jamiyatda yashash qoidalarini anglashga yordam berish, axloqiy me'yorlarga amal qilishni ta'minlash kabi vazifalarni bajaradi.

Tarbiya metodlarining samarali bo'lishi ko'plab omillarga — o'quvchilarning yoshi, individual xususiyatlari, tarbiya jarayonining mazmuni va maqsadi, pedagogning mahorati va tarbiyaviy muhitga bog'liq. Umuman olganda, tarbiya metodlari og'zaki ta'sir metodlari, amaliy faoliyat metodlari, rag'batlantirish va jazolash usullari, jamoada tarbiyalash metodlari kabi guruhlariga ajratiladi. Har bir metodning o'ziga xos tarbiyaviy ta'sir mexanizmi va qo'llanish shartlari mavjud.

Mazkur maqolada tarbiyaning umumiy metodlari, ularning mazmuni, qo'llash xususiyatlari va tarbiyaviy jarayondagi o'rni yoritilib, pedagogik amaliyotda qo'llash uchun ilmiy-metodik tavsiyalar beriladi. Tarbiya metodlarini chuqur o'rganish har bir pedagog uchun muhim bo'lib, ular orqali shaxs tarbiyasi samaradorligini oshirish mumkin.

Tarbiya metodlari – pedagog-o'qituvchilarning o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish usullari, vositalari, tarbiyalanuvchilarga barkamol shaxs xislatlarini singdirish maqsadida tarbiya jarayonini pedagogik jihatdan masadga muvofiq tashkil etish yo'llaridir.

Tarbiya metodlari bola shaxsini har tomonlama kamol toptirish maqsadi bilan belgilanadi va tarbiya jarayoniga taalluqli ko'pgina tarbiyaviy ta'sirlarni o'z ichiga

oladi. Tarbiya metodlari ijtimoiy jamiyat tomonidan ta'lim muasssalari oldiga har tomonlama barkamol, erkin ijodkor, mustaqil fikr egasi bo'lgan shaxsni tarbiyalash vazifalari belgilanadi.

Arastuning aytishicha, tarbiyachining o'zi tarbiya ko'rgan, insoniy fazilatlarni egallagan bo'lishi darkor. "Shuni bilingki, - deydi Arastu, ta'lim –tarbiya bilan shug'ullanuvchi odam o'zi tarbiya ko'rmagan bo'lsa ,boshqalarni tarbiya qilolmaydi. Xulqi yaxshi kishi boshqalarni yaramas va iflos ishlarga boshlay olmaydi. Agar , sen o'quvchingni tarbiya qilmoqchi bo'lsang, avval o'z ruhingni yaxshilashdan boshla . Mabodo, o'zgalar aybini ixtiyor etmoq istasang, bundan oldin o'z nafsingni nuqson va illatlardan tozalashing zarur. Ammo ko'zi ojiz kishi qanday qilib ko'rga yo'l ko'rsata oladi? Xor va tuban kishi boshqalarga obro va qadr-qimmat ato qila oladimi?"

Bulardan tashqari Sharq mamlakatlarida axloq va ta'lim-tarbiyaga oid "Ro'shinoma", "Qobusnoma" Farididdin Attorning "Pandnoma"si, Ubayd Zakoniyning "Sad pand" kabi asarlari keng tarqalgan. Ilk o'rta asrlarda Arastu va uning izdoshlarining risolalari arab tiliga tarjima qilindi va ularning ta'limotlari al-Kindiy, Farobiy , Beruniy , Ibn Sino ,Umar Xayyom , Nasiriddin Tusiy, Jomiy , Navoiy va boshqa Sharq faylasuflari tomonidan o'rganildi va boyitildi.

Rag'batlantirish metodlari- o'quvchilarning harakatlarini ijobiy baholashni ko'zda tutadi.Rag'batlantirish quvonch,qoniqish, qanoatlanish kechinmalarini paydo qiladi, tetiklik va g'ayrat bag'ishlaydi, o'z kuchiga ishonchni mustahkamlaydi, ijobiy xatti-harakatlarni rag'batlantiradi, o'z faoliyati va xulqiga mas'uliyatni oshiradi. Rag'batlantirish metodlari xilma-xil bo'lib, ular tarkibiga ma'qullash, ko'ngil ko'tarish, dalda berish, ishonch bildirish, qayd qilish, og'zaki va yozma tashakkur bildirish ,mukofotlash va boshqalar kiradi.

Rag'batlantirish pedagogik talablarni hisobga olgan holda qo'llanishi lozim. Har qanday rag'batlantirish o'quvchining o'quvchining jamoa oldidagi chinakam xizmatlarga muvofiq bo'lishi lozim. Rag'batlantirish vaqtida o'quvchining alohida xususiyatlarini, jamoada tutgan o'rnini hisobga olish va ketma-ket bo'lmasligi kerak.haddan oshirib maqtash, jamoaga nisbatan taqqoslash talabchanlikni bo'shashtirib yuborish, bular o'quvchilarda manmanlik xudbinlik sifatlarining vujudga kelishiga sabab bo'ladi. Rag'batni tashkil etishda o'quvchining muvaffaqiyati bilan

birga uning jamoadagi o'rni, axloqiy qiyofasi, shuningdek, mehnatga, jamoa topshiriqlariga inobotga olish talab etiladi.

Jazo berish metodlari- bu o'quvchilarning xatti-harakatiga salbiy baho berishdir. Jazo berish noma'qul xatti-harakatlarning oldini olish, axloq tuzatishi, jamoa oldida uyalishi o'zini gunohkor deb bilish hissini uyg'otishi mumkin. Jamoa tomonidan yoki uni qo'llab-quvvatlashi asosida jazo metodlari ham xilma-xil bo'lib, ular jumlasiga tanbeh berish, koyish, uyaltirish, qizartirish, xatti-harakatlarni jamoa oldida o'rtasida muhoka etish, muayyan faoliyatdan chetlatish va boshqalar kiradi.

Tarbiya vositalaridan foydalanish doimo unga muvofiq keluvchi tarbiya metodlaridan foydalanishni taqozo etadi, chunki ular yordamida ong, his-tuyg'u, xulqatvor tarkib toptiriladi.

Xulosa:

Tarbiya metodlari shaxs kamolotini shakllantirishda asosiy vositalardan biri bo'lib, ularning to'g'ri tanlanishi va izchil qo'llanishi tarbiyaviy jarayon samaradorligini belgilaydi. Har bir metodning o'ziga xos vazifasi, ta'sir mexanizmi va qo'llash shartlari mavjud bo'lib, ular pedagogning mahorati, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, jamoa muhiti va tarbiyaviy maqsadlar bilan chambarchas bog'liqdir. Rag'batlantirish metodlari o'quvchilarda ijobiy his-tuyg'ularni kuchaytirib, ularning faoliyatga bo'lgan ishonchi va mas'uliyatini oshirsa, jazo metodlari esa nomaqbul xatti-harakatlarning oldini olish, intizomni mustahkamlash hamda axloqiy o'z-o'zini nazorat qilishni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tarbiya jarayonida Sharq mutafakkirlari ta'kidlaganidek, tarbiyachi shaxsining o'zi yuksak axloqiy fazilatlar egasi bo'lishi, o'zida namuna ko'rsatishi tarbiyaning eng muhim omillaridan biridir. Chunki tarbiyachi shaxsiy namunasi o'quvchilarga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, tarbiya metodlarining puxta o'rganilishi va pedagogik amaliyotda maqsadga muvofiq qo'llanishi o'quvchilarda barkamol shaxs fazilatlarini shakllantirishga, ularning ijtimoiy ongini rivojlantirishga, jamoada faol ishtirok etish ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Tarbiya jarayonining ilmiy asosda tashkil etilishi esa zamonaviy ta'lim tizimida yuksak ma'naviy yetuk, mustaqil fikrlaydigan, jamiyatda munosib o'rin egallay oladigan shaxsni kamol toptirishning eng muhim kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yoʻldoshev, J., & Xoliqov, N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2019.
(Tarbiya metodlari va ularning nazariy asoslari yoritilgan.)
2. Hasanboeva, O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
(Tarbiyaning umumiy tamoyillari va metodlari haqida batafsil maʼlumot.)
3. Raxmonqulov, H. Tarbiyaviy ish metodikasi. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2018.
(Tarbiya jarayonida qoʻllaniladigan metodlar tizimi.)
4. Komenskiy, Ya.A. Buyuk didaktika. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2017.
(Tarbiya va taʼlimning klassik nazariy asoslari.)
5. Vygotskiy, L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 2016.
(Tarbiyada psixologik yondashuvlar va tarbiyaviy taʼsir mexanizmlari.)
6. Abdullayeva, Q., & Toʻxtayeva, S. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan, 2018.
(Tarbiya metodlarining tasnifi va qoʻllash shartlari.)
7. Jalolov, J. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
(Tarbiya jarayonida ragʻbatlantirish, jazolash va jamoada tarbiyalash metodlari.)
8. Zunnunov, A. Shaxs tarbiyasi va pedagogik jarayon. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2020.
(Shaxs tarbiyasi va tarbiya metodlarining amaliy qoʻllanishi.)
9. Dewey, J. Demokratiya va taʼlim. – New York: Macmillan, 2015.
(Faoliyat orqali tarbiyalash nazariyalari.)
10. Polat, E.S. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
(Tarbiya jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanish yondashuvlari.)

